

veřejnoprávních, pro něž ustanovení občanského zákona platnosti nemají.³⁰⁾

Vzhledem k tomu možno vyvoditi, že přírážky k účelům samosprávných těles vůbec promlčení nepodléhají.

Pokud se týče samostatných dávek k účelům těles samosprávných postrádáme rovněž normy všeobecné, jich promlčení upravující.

Při posuzování otázky, zda snad ta která konkrétní dávka promlčení podléhá, hleděti dlužno ku znění podmínek orgány těles samosprávných, pro vybírání její stanovených případně zákonů zemských ji upravujících.³¹⁾ Tak stanoveno zákonem ze dne 20. července 1894 č. 62. z. z., že hudebné promlčuje se v 5 letech za stejných podmínek jako dávky státní dle zák. z r. 1878 (§ 9.) a zákonem ze dne 27. ledna 1903 č. 17. z. z. omezeno právo země na doplacení zkrácených obnosů zemské dávky z piva na dobu 3 let od doby, kdy zkrácení toto vešlo ve známost (§ 10.). Pokud však orgány uvedené (případně se schválením orgánů jiných) nestanovily v příslušném svém usnesení určitou lhůtu promlčení neb pokud pro samostatnou dávku, k jejímuž vybírání třeba zákona zemského, v zákoně tomto promlčení blíže upraveno není, nezaniká nevýkonem po určitý čas právo na dávku.

Bylo by si ovšem přáti, aby stejně jako pro dávky státní vydána byla i pro přírážky a samostatné dávky těles samosprávných norma všeobecná jich promlčení upravující. Při přírážkách zejména bylo by stanovení promlčitelnosti jich dobrým prostředkem ku povznesení finančních hospodářství užších těles samosprávných, kde namnoze odkládá se z ohledů sousedských jich vymáhání po dlouhou dobu, čímž přirozeně trpí zdárný rozvoj hospodářství těchto.

Literatura.

Právo církevní.

Především sluší, abychom zraky své obrátili k novému podniku založenému *Stutzem*, profesorem na universitě Freiburské v Breisgau; jsou to »Kirchenrechtliche Abhandlungen« vycházející v Štutgartu od roku 1902, jakožto sbírka monografií z oboru církevního práva s dvojím cílem: jednak

³⁰⁾ Zejm. nálezy z 27. ledna 1897 č. 555 B. 10327, z 19. prosince 1899 č. 4559 B. 8261 a j. v.

³¹⁾ O formálních podmínkách, jichž třeba ku vybírání samostatných dávek k účelům těles samosprávných, srv. Pražák, Právo ústavní I. str. 375 (obce), str. 436 (okresy) a II. str. 228 (země).

aby vydávání monografií bylo umožněno a rozšířeno, jednak aby přehled o těchto publikacích byl zajištěn. Jest to tudíž podobný podnik jako jsou *Gierkovy* »Untersuchungen zur deutschen Staats- u. Rechtsgeschichte« nebo *Schmollerovy* »Staats- u. socialwissenschaftliche Forschungen«. Ježto hlavním cílem vydavatelovým jest povzbuzení k ištění církevního práva v Německu nyní ohroženého netečností mnohostrannou, jest vítán jako spolupracovník každý beze zření ku svému confiteor a credo, jen když práce v některém směru přispívá k vědeckému prohloubení otázky vyvolené. Počátek jest mnohoslibný; v krátké době tří čtvrtí roku vyšla tři objemnější pojednání a tři další se již ohlašují. Ona jsou: von *Bonin*, Die praktische Bedeutung des ius reformandi (str. 134); *Gottlob*, Die Servitientaxe im 13. Jh. (str. 176); *Schaefer*, Pfarrkirche u. Stift im deutschen Mittelalter (str. 210).

Začátky ius reformandi v Německu vidí *Bonin* v dobách německou reformaci předcházejících, když světská moc zasahovala do záležitostí církevních, buď přespříliš rozšiřovaných, buď zanedbávaných církevní správou samotnou; činnost tato podobovala se ale více pozdějšímu ius cavendi. Druhá fáse nastává, když Luther zeměpánům připisuje právo ochrany nového učení, již také přejímají; jakmile se však protestantismus ustálil a pevné kořeny zapustil, mohli zeměpánové jen o tom rozhodovati, které náboženství má býti státní, které může býti trpěno. Toto právo však přešlo na stát, když stotožňování mezi zeměpánem a státem přestalo; stát však stal se paritním, t. j. stát nevšímá si již zásadně vykonávání náboženství, on ustanovuje jen podmínky, za kterých náboženské společnosti mohou se v jeho teritoriu organisovati a jaká práva lze jim přiřknouti. V tomto ohledu rozeznává *Bonin* vzhledem k poměrům v Německu: 1. združení náboženská (Religionsverein) jako združení práva soukromého, oproti nimž se ius reformandi celkem neuskutečňuje; 2. náboženské společnosti spůsobilé k právům (rechtsfähige Religionsgesellschaft), jimiž celkem vyrozumívá společnosti, které *Hinschius* byl nazval neprivilegovanými společnostmi veřejného práva, kdežto *Bonin* je pokládá za privilegované korporace soukromého práva; 3. církve jako právnické osobnosti veřejného práva, k nimž počítá dle partikulárního práva německého církve evangelickou a katolickou v první řadě. Vytknuté tuto rozdíly pro poměry v Rakousku nemají žádného významu aktuálního; u nás neznáme zásadně žádného rozdílu mezi náboženskými společnostmi státně uznanými; všechny mají povahu privilegované korporace veřejného práva; oproti těmto uznaným společnostem lze mluvíti u nás pouze o jednotlivých přívržencích vyznání neuznaných, která se nemohou ani dle spolkového práva organisovati.

Gottlob sleduje dějiny vývoje dávky nazvané servitium, t. j. dávky »quae datur per praelatos et abbates in consecrationibus et benedictionibus ipsorum, quae fiunt in urbe per dominum papam vel alium de mandato suo«. Servitium znamená tedy dávku placenou kurii u příležitosti zadání praelatury, kdežto annatae (annalia) znamenaly dávky placené u příležitosti zadání jednak kteréhokoli benefícia, jednak beneficií nižších; servitium jest tudíž pojem užší; annaty vznikly v církevních provinciích, servitia v Římě. Servitia vznikla v 13. stol. ze starých dobrovolně poskytovaných oblationes; ona záležela v hotových penězích, v uměleckých výrobcích, v uspořádání hostiny a v pře-

nechání různých věcí náleževších novému prelátu; příslušela papeži, kardinálům, úředníkům a nižšímu personálu kuriálnímu; z původně dobrovolných darů (*dona, donationes, munera*) staly se nutné dávky veřejnoprávní, které za Alexandra IV. asi r. 1255 byly jako taxy upraveny (*servitium commune*), aby zajištěn byl příjem pro potřeby kurie; za Benedikta XI. (1303) jest celý institut dokončen. Výše starších servitií byla původně přenechána plátcí povinnovanému, což taxací přestalo, ale mnohá biskupství byla příliš obtížena, při čemž jednotlivé dary a servitia *secreta* se ještě udržela. Taxa tato všeobecně pocítována jako nesnesitelné břímě, které nad to církevními prostředky donucovacími vymaháno bylo; obecné mínění spatřovalo v serviciích nemírné osvědčování tehdejšího systému kurialistického.

Velmi zajímavou jest kniha na 3. místě vyznačená, neboť provedl *Schaefer* důkaz, že i v otázkách tolikráte probraných a pokládáných za odbyté dají se nová hlediska odkrýti, stane-li se bádání intensivnějším tím, ano se obmezí na vývoj v určitém teritoriu, ale na základě pramenův a zpráv dosud ne zcela oceněných. *Schaeferovi* běželo o středověké německé poměry, hlavně o poměry diecese Kolínské a diecesí sousedních co se tkne vývoje farství a kostelů kolegiálních; jeho pojednání jest tudíž příspěvkem k dějinám církevního práva v Německu, při čemž ovšem přirozeně nepouští se zřetele celkový vývoj v jiných zemích, pokud organicky souvisí. Na prvním místě ptá se, podle jakých znaků lze s jistotou říci, že kostel určitý byl kostelem farním. Nerozhodny jsou různé názvy kostelů středověkých, jako *ecclesia, basilica, titulus, monasterium* (jenž není totožný s *claustrum* a pochází odtud, že duchovní jeho vedli život společný podobný životu klášternímu) *coenobium* (tolik jako kostel kolegiální řízený dle kanonických předpisů), *templum, oratorium, capella*. Ovšem byl-li kostel střediskem správy duší (*cura animarum*), měl-li právo křtu (*ecclesiae baptismales*) a právo pohřbívání (*sepultura*) lze předpokládati, že byl kostelem farním, jehož hlavními znaky byla tudíž *baptisterium* a *cimiterium*. *Baptisteria* mimo farní kostel nelze z pramenů dokázati (oproti *Hinschioví*). *Cimiterium* stalo se tak důležitým, že v sporných případech, kam až obvod farní sahá, rozhodovalo se podle toho, kde věřící bývali pohřbíváni. Důležité jest pak též, že za Karla Velkého desátek platil se pouze kostelům farním, jimž se teprve v pozdějším středověku odcizil zastavením, pachtem a prodejem, čímž ovšem desátek přestává býti charakteristickou značkou pro kostel farní. Ohraničení farních obvodů vyskytuje se ovšem již dlouho před Karlem, ačkoli rozdělení takové nebylo všeobecné, což pochopíme, uvážíme-li, že i obvody diecesní byly ještě v 9. století někdy sporné. Výjimky z pravidla, že se farní příslušnost věřících řídí dle pobytu, vyskytují se již ve 12. stol., jsou to známé fary osobní a rodinné. Od 2. polovice 8. století mají farní kostely svou samostatnou dos, t. j. své zvláštní jmění, v kteréžto příčině *Schaeferovy* vývody se kryjí s vývody *Stutzovými* (*Eigenkirche*, 1895). Na to obrací se autor ku pojmenování farářů ve středověku, zkoušeje, kdy se to neb ono vyskytuje a zdali z jeho užívání lze s jistotou souditi na majitele farní pravomoci. Z vývodů těchto vysvítá, že »pastor« v farním středověku označoval vůbec úřední činnost duchovního správce, ať biskupa, ať představeného kostela kolegiálního nebo farního, teprve asi od r. 1500

stává se označením technickým pro faráře. Ze všeobecného výrazu »presbyter a sacerdos« nedá se ovšem souditi, míněn-li farář nebo jiný duchovní, ačkoliv užití tohoto označení pro faráře bývá jistotou, že běželo o vysvěceného kněze, jenž v tomto ohledu vyhověl podmínkám činěným na faráři; užívání prostého označení »presbyter« vadila též okolnost, že při kostelech kolegiálních více kněží ustanoveno bývalo, kteří sami nevykonávali farní funkce, pročez jinaká označení sdomácněla. I nazýván duchovní vykonávající funkce tyto asi v polovici 12. stol. plebanus od plebs ve smyslu farního kostela a obvodu; název tento mizí pak v 15. stol., kdežto vymizel ve stol. 16. Název »ecclesiasticus« jest bezbarvý, avšak nesmí býti stotožňován s označením »ecclesiastes« užívaným ve smyslu kazatele. Taktéž není německý »kirchherr« překladem ekklesiastika, nýbrž latinského »rector ecclesiae« vyskytujícího se již v 8. stol. pro představené klášterních a kolegiálních kostelů, v 9. stol. pak pro faráře, kdežto ve 13. a 14. stol. pro ně zdomácněl, zejména bylo-li o nich mluveno v listinách vycházejících od jejich představených; odtud nazvána fara mnohdy »rectoria«. Znenáhly vznik označení »parochus« a »parochia« jest známý, kdežto nepovšimnuto zůstalo, že »parochianus« (sc. presbyter) znamenalo též faráře, nikoli vždy přífařeného. Poměrně málo vyskytují se v Německu označení zdomácnělá ve Francii a Belgii jako curatus, curio, investitus a persona. Ovšem persona a personatus objevuje se nejvíce při kanovnících kostelů kolegiálních, mluví se i o »persona personatus in N.«, zejména znamenalo též »persona« majitele farního úřadu bez vyšších svěcení nebo majitele, jenž nezachovával residenci, ale dával se zastupovati, což souviselo se známým stanoviskem práva církevního, že k dosažení fary kněžského svěcení nutně zapotřebí nebylo; ovšem zlořádem to bylo, nevyžádal-li si takový farář (do roka) svěcení. Na to obrací se Schaefer ke kolegiálním kostelům, v Německu nazvaným Stiftskirchen, jejichžto hlavní známku shledává ve větším počtu duchovenstva u nich ustanoveného; duchovní tito nazváni canonici. Velmi zajímavý jest rozbor historický o tom, co toto slovo znamená. Schaefer přichází ku zcela jiným výsledkům, než běžná theorie, která ovšem není sjednocená, ať odvozuje canonicus od canon buď ve smyslu ordo clericorum, buď ve smyslu matricula, buď ve smyslu annona, jakožto dávky odváděné kleru. Schaefer na základě velké řady dokladů považuje za kanonika toho, kdo žije »secundum auctoritatem canonicam«, t. j. kdo vyhovuje příslušným předpisům církví vydaným; odtud znamená pak canonicus vivere a vita canonica tolik jako obedientia secundum canones, což ovšem stejnou měrou platí o všech duchovních, nejen o duchovních při kostelích kolegiálních. Oproti tomu znamenají matricularii nižší personál kostelní, ale nikterakž klerus vůbec (*Hinschius*), ani ne městské chudé (*Hauck, Loening*). Život kanonický měl ovšem v první řadě zachovávan býti se strany duchovenstva ustanoveného při kostelu biskupském, jakožto kostelu v diecesi prvním. V tom smyslu sluší taktéž rozuměti známé regula canonicorum Chrodegangově; život duchovenstva měl dopodrobna zařízen býti v intencích kanonů. Větší počet duchovních vyskytoval se ale nejen u kostelů katedrálních, nýbrž i při kostelech farních; náčelník tohoto duchovenstva nazván často archipresbyter, rector ecclesiae, praelatus, praepositus, ano i abbas (odtud i neklášterní kostel na-

zýván *abbatia*), prior (odtud pro kostel *prioratus*), pastor. Toto množství duchovních při kostelech farních vysvětluje se školami pro duchovní u nich zřízenými, velkým obvodem starších far a nutností, řídit i správu při kostelech filiálních, inkorporacemi, přidělením agendy děkanské a arcijahenské, významem některých kostelů, někdy i pochopitelnou ješitností představených kostelních, aby měli okolo sebe velký počet duchovních a pak tím, že se strany zbožných duchovních i laiků mnohá nadání mešní založena byla, která jen při větším počtu duchovních mohla býti plněna. Počet tento byl ale různý, na př. 12 dle počtu apoštolů, 4 dle evangelistů, 7 dle sedmera darů ducha svatého, nebo dle jahnův uvedených ve Skutcích sv. apoštolů, nebo dle oběžnic slunce, počet 24 dle starších v Apokalypsi. Společný život ve smyslu společného spolubydlení nebyl požadavkem naprostým a bezvýjimečným, zrovna tak ne, jako společný majetek nebyl *conditio sine qua non*; oproti tomu jsou i příklady, kde teprve ve 13. století společnost v naznačených směrech přestává. Co se otázky tkne, kdo při kolegiálních kostelích vykonával farní správu duší, nelze dáti jednotejnou odpověď; při kostelích kathedrálních byl to arcipryš (archipresbyter), vždyť arcijahen neměl svěcení kněžského; mnohdy to byl i *custos* čili *thesaurarius*. Při ostatních kolegiálních kostelích býval to představený jeho, ať se jmenoval probošt, prelát, arcipryš, rektor. Brzy však pociťovala se nutnost, by se dávali zastupovati; stávalo se to prostřednictvím kustodů (*custodes aeditui, thesaurarii*), kteří se však dávali opět zastupovati zvláštními vikáři, všelijak vydržovanými. Třeba farní správa duší jedinému knězi přenechávána byla, přece bohoslužba mohla býti vykonávána duchovními různými, při čemž namnoze zavádělo se střídání týdenní, odtud se mluví o *hebdomadarii*; farní bohoslužba a služba chorová se později oddělovaly, zejména při kostelích kathedrálních mnohdy i místně tak, že se zřizovalo zvláštní oratorium vedle kostela farního, což se dá již v 8. stol. konstatovati; v ostatních kolegiálních kostelích pravidlem se tak nedělo. Větší kolegiální kostely zanikaly pak vznikem známých studia *generalia* a *universit*; k vůli studiu na těchto ústavech udělovány nejhojnější *dispense*, při čemž vikáři stali se institutem trvalým; když pak týdenní střídání v bohoslužbě stávalo se stále řídkým následkem velkého počtu duchovních, trpěla tím residenční povinnost a zastupování stávalo se pravidlem. (Podotýkáme, že Archiv. f. k. K.-R. 1902 přinesl články *Zorellovy*, *Die Entwicklung des Parochialsystems bis zum Ende der Karolingerzeit*) Krátkými těmito obrysy poukázali jsme měrou dostatečnou k tomu, jak záslužnými a zajímavými jsou publikace podniku shora naznačeného; díla dosud vydaná jsou dobrým začátkem u sledování cíle vytknutého.

Co se učebnic tkne, vyšla r. 1903 *Silbernaglova* učebnice ve 4. a *Friedbergova* v 5. vydání. Nové jsou latinsky psané *Institutiones iuris ecclesiastici*, jež napsal Josef *Laurentius* (S. J.) ve Valkenbergu v Holandsku (u Herdera ve Freiburgu [1903] str. XVI. a 680). Sloužití mají v první řadě praktickým potřebám, k státním zákonům upravujícím církevní poměry nebylo přihlíženo, historický vývoj jen podřízenou měrou byl podáván, za to ale obšírněji použity novější konstituce papežské a usnesení plenárních sborů, ježto mohou zavdati základ k příštím právu obecnému. Základní stanovisko autorovo jest

patrně, uvážíme-li, že jest členem řádu Jezuitského a profesorem církevního práva na collegium maximum societatis Jesu ve Valkenbergu. Upravení systematiky při nové učebnici — v tomto smyslu pojímány jsou autorem tyto instituce — zajímá nás v první řadě, vždyť při spisech tohoto rázu rozhoduje, jak se známé věci podávají, aniž neočekáváme, že by v učebnicích názory z brusů nové se objevovaly. Rozdělení základní rozpadá po krátkém úvodu na 8 knih v tomto pořádku: 1. o formálních pramenech, 2. o zařízení církve (právo, stav laický a klerikální, ordinace, práva a povinnosti kleru, jednotliví jurisdikcionáři, synody), 3. úřady a benefícia, 4. o vykonávání vládní moci po stránce zákonodárné a soudní, 5. o správě úřadu učitelského a výkonů posvátných, zejména svátostí, při čemž se také o právu manželském mluví, 6. o společenstvech náboženských, 7. o majetkovém právu, 8. o poměru církve k státu a k jiným náboženským společnostem. Můžeme toto souřazení osmi knih beze všeho přijmouti? Souřaditi dají se pouze pojmy stejnorodé, které stojí na stejné míře abstrakce a které se vespolek vylučují. V tomto smyslu těžko souhlasiti, mluví-li 2. kniha o *constitutio ecclesiae*, kdežto 3. kniha se šíří *de officiis et beneficiis ecclesiasticis*; máme za to, že by vytčené oddíly musily tvořiti zvláštní kapitoly jediné knihy o zřízení resp. organizaci církve, jak také spisovatel správně na str. 7. vytýká. Chce-li pak autor provést organizaci protivou od vykonávání vlády církevní, pak kniha 6. o náboženských společnostech patřila též k organizaci církevní, jako zvláštní oddíl její. Církevní vláda pak obsahuje v sobě moc zákonodárnou, moc soudní a moc správní. Nápadno jest tudíž, mluví-li se ve 4. knize pospolu jen o prvních dvou mocích vytčených, kdežto 5. a 7. věnována jest zvláštnímu osvědčování se moci správní. Poslední 8. kniha není pak, když spis přihlíží pouze k platnému právu nepodáváje historického vývoje, nic jiného, než aplikací tří mocí církevních oproti státům a oproti náboženským společnostem jiným; pouze důvody didaktické mohou ospravedlniti, že se oddíl tuto vytknutý samostatně probírá, poněvadž jest takto možno vše shrnouti v jediný celek. Akceptovali-li bychom tudíž základné rozdělení Laurentiovo na organizaci církve a na vykonávání vlády — ovšem leckterý kus organizace jest výronem moci správní — pak bychom vzhledem k tomu, co shora řečeno bylo, obdrželi pro systematiku tuto základní kostru: I. Úvod: a) všeobecný; b) formální prameny; II Organizace církve: 1. stav klerikální a stav laický; 2. hierarchická organizace; 3 úřady církevní po stránce věcné; 4. synody; 5. společenstva církevní. III Vykonávání moci církevní: 1. uvnitř církve: a) moc zákonodárná; b) moc soudní; c) moc administrační: α) po stránce výkonů náboženských; β) po stránce majetkové. 2. Oproti státní moci a náboženským společnostem jiným. Spracování platného práva jest co nejpečlivější, a první přednost tohoto díla záleží v použití předpisů nejnovějších, kterých mnohé učebnice vůbec si nevšímají. Rozhodujeť ovšem základní cíl autorův podati buď církevní právo jako element ve vývoji práva vůbec, buď považovati církevní právo jako celek pro sebe, buď — a to pro právníky zajisté rozhodné — sloučiti oba tyto směry v souladný celek. O tom, co se pak tady podati má, názory tak brzy se nesjednotí, ačkoli historický vývoj práva církevního pro právníky zaujímati bude vždy místo první. Toť také důvodem, že protestantské právo církevní

u samých protestantů nenašlo tolikerého spracování jako právo církevní katolické, nikdy mu nepříslušelo ono universální panství, které v moderním právu vůbec tak mnoho rýh a stop bylo zanechalo. Toť také důvodem, že pro právníky západní Evropy nemá přitažlivosti právo východního křesťanstva, scházíť i zde vnitřní souvislost s vývojem jednotlivých právních institucí moderních; nad to srostla na východě otázka náboženská a konfessiijní s otázkou národnostní a politickou; stará zásada římská, že *ius sacrum* jest částí *iuris publici*, osvědčuje se zde stále. Nové doklady k těm poměrům přináší *Karel Beth* ve své knize: *Die orientalische Christenheit der Mittelmeerländer* (v Berlíně 1902, str. 427), kteréžto doklady ponejvíce sebral na svých cestách po Východě, odtud autor sám nazývá spis svůj cestovní studií ku statistice a symbolice církve řecké, arménské a koptické. Právnicka zajímáti bude prvá část poskytující možnost ku porovnávání s poměry západními; líčíť se zde organisace církve řecko-orthodoxní, arménské, koptické a abessinské, vzpomíná se i syrských Jakobitův a Nestoriánů, jakož se i podává obraz církví s Římem spojených, a to zejména Maronitů, Melchitů, bulharskokatolické církve, jakož i církví arménské, koptické, abessinské, syrské i kaldejské. Část druhá věnována vnitřnímu životu náboženskému a liturgii.

Svým obsahem zajímavá jest rektorátní řeč *Fleinerova* (profesora v Basi-leji): *Über die Entwicklung des kath. Kirchenrechts im 19. Jh.* (Tübingen u. Leipzig, 1902, str. 31). Osudy katolické církve v 19. stol. charakterisuje revolucí a restaurací; bouře francouzské revoluce utuchly, a v r. 1814 vrátil se Pius VII. do církevního státu; papežství vystupuje odtud jako první z mocí restaurovaných, rozšiřujíc svůj význam za vlivu romantismu; církevní organisace v jednotlivých státech se upevňuje a podřizuje se universální moci papežské, konkordáty jsou k tomu vydatným prostředkem; církevní právo re-vindikuje si svůj charakter práva universálního, což se nejvíce ukazuje ve způsobu ustanovování biskupů, kteří svou jurisdikci obdržují teprve Římem; usnesení sborů provinciálních závislá na *congregatio particularis super revisione conciliorum provincialium*; rozšířená činnost missijní zvýšila moc papežskou, jakož i docílená unie s řeckým katolicismem; na sboru Vatikánském universální episkopát papežský dogmaticky uznán, jakož i neomylnost stanovena, čímž církevní monarchie absolutní dokončena Universalita církevního práva chráněná papežským absolutismem jest první charakteristickou známkou práva církevního v 19. stol. Druhou známkou jest jeho konservativní charakter, jak se na př. jeví v udržení orgánů, kteří nemohou již fungovati, na př. různých kuriálních úřadů a biskupů zvaných *titulares*. Tam, kde nelze proraziti *ius strictum* oproti státnímu právu, pomáháno si cestou dispensí, zásadou *»tolerari posse«* nebo *»temporum ratione habita dissimulandi,«* čímž možnost poskytnuta, vytrvati zásadně při kanonických předpisech, čímž se ale též vysvětluje, že moc římských úřadů (*vigens ecclesiae disciplina*) se rozšířila, že rozdíl mezi vykonáváním moci zákonodárné, soudní a správní se namnoze ztrácí a že nová kodifikace práva církevního valně znesnadněna. Ačkoli papežové ztratili světskou moc, přece měrou velikou vzrostla jejich moc působiti prostředky duchovními, které za Pia IX. nově upraveny byly (*Apostolicae sedis* 1869); tím se dá vysvětliti základ reorganisace censury za

Lva XIII. (Officiorum ac munerum 1897). Tato moc jest třetím charakteristikem 19. stol.

Přihlédneme-li k pramenům církevního práva, sluší upozorniti, že *Hüblerovy* Kirchenrechtsquellen vyšly r. 1902 již ve čtvrtém vydání (str. 130). Spis tento jest pomůckou při uvedení do studia pramenů církevního práva katolického i protestantského tím, že přináší výňatky a vysvětlivky k čelnějším pramenům, aby studujícímu poskytnuta možnost, by si učinil představu o nich, a to od prvních dob až do nynějška bez ohledu, zdali vznikly na půdě církevní nebo státní.

Drobnůstkou jest pojednání *Über den Titel der Dekretalensammlung Bonifaz VIII.: »Liber sextus«*, jež napsal *Nilles* do Archiv f. kath. K. R. 1902 str. 425.—436. Publikací bulla »Sacrosanctae Romanae ecclesiae« obsahuje tuto větu: »Quem librum, quinque libris aliis dicti voluminis decretalium (= liber extra) adnectendum, sextum censuimus nuncupari, ut idem volumen *senarium, qui numerus est perfectus*, librorum illo adiuncto numerum comprehendens, perfectam in rebus agendis formam tribuat et in moribus disciplinam.« *Nilles* táže se, ovšem ne první, co znamená věta: *senarius est numerus perfectus*? I dává tento výklad: Numerus perfectus jest číslice, která se rovná sumě svých kvotientů; číslice 6 jest (mimo jednotkou) dělitelná číslicemi 2, 3 a 6 i obdržíme kvotienty $3 + 2 + 1$, jejichžto součet jest opět 6. Takových čísl jest ale málo, odtud má taková číslice mystický význam úplné dokonalosti, která se taktéž jen zřídka objevuje. Takové dokonalosti bude v církvi dosaženo — míní pak Bonifacius — budou-li se všichni řídit dle jednotlivých ustanovení obsažených v jeho a v Řehořově zákonníku, kteréž celkem předešly jen tolik, kolik v jednotlivostech musí býti zachovááno. Konečně podává *Nilles* výklad k slovu »titulus«, což dle něho znamená světlo, pochodeň světlo šířící; v tom smyslu že tedy sluší pojímati »titulus: liber sextus«.

Zettinger v Archiv f. k. K. R. 1902 str. 501 nsl. probírá Poenitentiale Cummeani obsažené v Codex Vatican. Palat. lat. 485; podává text jeho, hledí dokázati, kde jinde obsah jeho se objevuje (iudicia Cummeani), na jakých starších základech spočívá i dotýká se otázky, kdo byl a odkud pocházel jeho autor. *Zettinger* přichází k důsledku, že poenitentiale toto sepsáno bylo v polovici 7. stol., jistě ale před r. 669, kdy Theodor přišel do Anglie; za domov jeho pokládá Škotsko neb Irsko; za autora nějakého Cummeana; kdo to byl, s jistotou nelze říci; hypothesis Theinerova, že to Cummean s příjímím Dlouhý, opat kláštera Hy v Škotsku, jenž zemřel 661 nebo 662, nabývá ale zase více pravděpodobnosti. Při kajících knihách nutno dle *Zettingra* různiti Iudicia canonica, iudicia Theodori a Cummeani.

Vývody své o nepravosti kanonů Sardijských doplnil *Friedrich* r. 1902 (II. pojednání); potírá je však *Giell* v Theol. Revue (1902, str. 112), *Turner* v Journal of Theological Studies III., 1902 str. 370 nsl. a *Funk* v Historische Jahrb. 23, 497.

Dílo vysoce významné vydal *Singer*: Die Summa decretorum des Magister Rufinus (v Paderbornu 1902, str. CLXXXIII. a 570). Vydáním

tímto dobojován boj, který po léta vedl Singer proti Schultovi, jenž r. 1892 publikoval v Giessenu: *Die Summa magistri Rufini zum Decretum Gratiani*. Máme tudíž nyní Rufina dvakrát publikovaného, jednou méně šťastně Schultem, podruhé v každém ohledu vzorně Singerem; jestliž Singerova práce plodem dlouholetých, namáhavých, do nejmenších podrobností konaných studií, jest to dílo stojící na výši vědecké. V úvodě popsány především rukopisy, obsahující originální dílo Rufinovo; jsou to dva rukopisy Pařížské národní knihovny (Cod. Lat. 15993 a 4378), městských knihoven v Avignonu, v Moulins, v Brugách, v Alençonu, v Troyes, rukopis královské knihovny Berlínské. Schulte uvádí sice 10 rukopisů, z nichž však 4 obsahují pouze spracování neb excerpty z Rufina. Vydání S. spočívá na rukopisu Pařížském č. 15993 z 2. polovice 12. stol., ježto jest nejstarším a nejcenějším; vydání jest úplné, jen t. zv. »historiae« vynechány, spočívají-li na bibli, což ale odkazy příslušnými vysvětleno. Svědectví pro to, že Rufin autorem, uvádí Singer ze dvou rukopisů Rufinových, z Jana Faventina a pak z 13 různých glos nebo komentářů pozdějších, jež z Rufina čerpaly. Rufinus byl pravděpodobně magister Bononský, později biskupem v Assisi, původem Vlach; spracování spadá asi do let 1157 až 1159; kdy Rufin zemřel, s jistotou nelze říci; rok 1192 jest ale nejzazší hranicí. Význam Rufinovy práce jest již trefně charakterisován dodatkem nalézajícím se v rukopisu Moulinském: »Rufinus aurei voluminis decretorum elegans apparator sive expositor primus.« Zajímavý jsou výklady Singerovy, že Gratian své dílo vydal bez každého označení titulního, jakož že rozdělení dekretu pochází od Gratiana samotného; pars prima že byla jím rozdělena na 100 distinkcí, kdežto Paucapalea dodal sám jednu a sice 73.; pars III. že byla již původně rozdělena na 5 distinkcí; rozdělení II. části i obecné mínění již Gratianovi přisuzuje; k tomuto názoru přišel Singer hlavně tím, že ze sumy Rufinovy vychází, že v rukopisech dekretu v době jejího sepsání ono rozdělení se již nalézalo. Prameny, z nichž Rufin čerpal, jsou Singerem detailně uvedeny. V posledním oddíle svého úvodu probírá Singer práce, které jeví se býti plagiátem Rufinovy sumy.

Dodatkem ku své zprávě podané v tomto časopise I., 191 a 192 o *Fredericově* Corpus documentorum inquisitionis haereticae pravitatis Neerlandicae oznamujeme, že vyšel r. 1903 pátého dílu první svazek obsahující především dokumenta od 24. září 1525 do 31. prosince 1528; v dodatku pak uvedeny doklady počínaje rokem 1520 až včetně 1528. Tytéž přednosti, které jsme vytkli o dílech předchozích, platí stejnou měrou i o této nejnovější publikaci neúporně pracujícího Fredericqa, podporovaného v tom svými žáky na universitě Gentské; pro lepší přehled i zde učiněny chronologické seznamy kacířův, papežských a biskupských inkvizitorů, konečně duchovních a světských nařízení, o nichž v následujících otištěných kusech zmínka se činí. (Pokračování.)

K. Henner.